

NEDERWEERTS VERLEDEN

RUBRIEK VAN DE HEEMKUNDEVERENIGING NEDERWEERT

onder redactie van huub janssen en alfons bruekers

AFLEVERING 11

SHOWeerterland

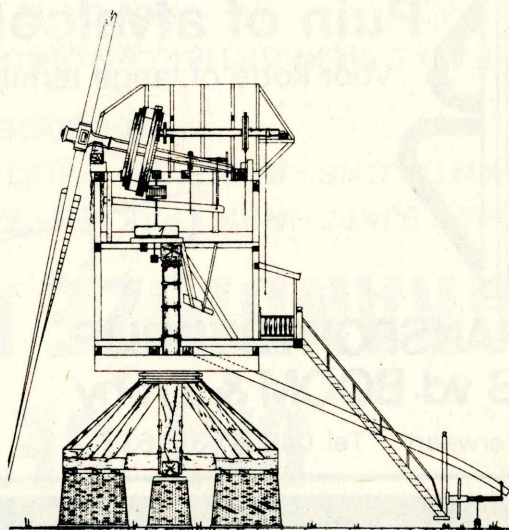
OVER EEN MOLENMAKERSREKENING UIT 1709 EN DE GRAANVLUCHT IN 1700.

In het artikeltje over de verpachting van "des Heeren molens" in 1754 werd opgemerkt, dat dit de oudste molens waren; op Nederweerts grondgebied de Roevenwaermolen, de Rosvelder molen en de watermolen van Zwartbroek. De veronderstelling dat deze maalderijen reeds lang vóór het jaar 1700 in bedrijf waren kan o.m. gestaafd worden met het feit, dat er in 1708 en 1709 vrij omvangrijke herstelwerkzaamheden nodig waren.

Donderslagh.

Onze bron is een bewaarde rekening van zekere Jan Janssen Maas uit Weert, die zich *molenmaister* noemt. In een gespecificeerde nota geeft hij aan welke reparaties hij toen heeft verricht. Als we ons beperken tot de twee standaardwindmolens van Nederweert, blijkt dat 9 posten betrekking hebben op de Roevenwaerd en 13 op de Rosvelder molen. Ze waren gelijk van grootte en inrichting, hun buitenzijde was bekleed met houten "leien". Beide bezaten ook een dubbele capaciteit, omdat het grote rad, bevestigd aan de as van de wieken aan twee zijden voorzien was van tanden, zodat via een tweede rondsels ook een tweede koppel maalstenen werd aangedreven. We vernemen uit de rekening, dat de molenmaker meestal met twee knechts werkte. Hun arbeid ging zomer en winter door. Als er een belangrijk, groot onderdeel vervangen moest worden, diende het benodigde materiaal met zorg uitgezocht te worden. Deze vaklui ontzagen zich dan ook niet om daarvoor een flink eind van huis te gaan. Toen bij de Rosvelder molen de standaard vervangen moest worden - de zware centrale balk, die de molenkast

Gezien de aanmerkelijke hoogte van de molens was de arbeid niet van gevaren ontbloot. Een optekening in het begraafboek van onze kerk d.d. 17 november 1725 zou daarvan kunnen getuigen. In een mengelmoes van Latijn en volkstaal noteert de geestelijke: *Sepultus est Jacobus die doot is gevallen op de aste vande Roeveter meulen. Jonckman*. Het feit dat er geen uitvaartplechtigheid werd gehouden en zelfs geen familienaam genoemd, wijst op de begrafenis van iemand die waarschijnlijk niet tot de parochie behoorde. Misschien een molenmakersknecht.

DOORSNEDE VAN EEN STANDAARDMOLEN

P. H. G. Prevoo, Oost-Lijnden.

Uit: *Molens in het Weerter Land*, deel 1.
De molens van Weert, pag. 42.

draagt - werd tot dat doel zo'n 30 km van huis een eikeboom gekapt. Jan Janssen Maas noteert, dat hij met één knecht op 29 en 30 maart 1709 naar de *Donderslagh in de hey geleghen tusschen Meeuwen en As* (in de Kempen) ging om de standaard op te halen, waarbij het gebeurde dat de wagen het begaf. Het hout moest afgeladen en de wagen *bey den raymaecker tot Meeuwen* ter reparatie gebracht worden. Zo zien we onze molenmeester ook naar *Buel* gaan om een nieuw onderdeel voor de molen van Roeven. In 1709 was bovendien ook hier de standaard aan vervanging toe. Toen de mannen op 14 en 15 oktober *tot Seumeren een houdt hadden gehouwen tot eenen standaert tot den molen van Roeven*, was deze *fautigh* gevallen. Veertien dagen later probeerden ze het opnieuw *binnen Stramproy en is wederom fautigh* gevallen. Of het nu zó is dat de boom een barst of breuk opliep bij het vellen, of dat er tijdens de verdere bewerking iets mis ging, wie zal het zeggen? In ieder geval wordt met deze voorbeelden wel de zorg en de moeite aangetoond, die de vakman zich getroostte om degelijk werk te leveren.

Steenbed.

In de rekening omschrijft hij zijn werkzaamheden uiteraard in oude vaktaal. Ons bleek, dat een tegenwoordige molenaar nog aardig met de destijds gebezigde termen uit de voeten kan. Maar voor de meeste lezers zullen er geen lichtjes gaan branden, als ze vernemen dat de as van de wieken werd *opgetempelt*, het *stormeynde nieuw geplanckt* nadat een *borst gehouwen* is. Nu eens wordt *den pinsteen verlacht* of de *voeghouten uytgedaen*, dan weer een *nieuw sleck* op den *zedel* aangebracht, *den praem wederom gemaect*, enz. Bij het lezen van het *steenbed* opgewonden kunnen we ons tenminste vastklampen aan iets herkenbaars, namelijk de molenstenen. Helemaal fout! Het *steenbed* bevond zich boven in de molen: de as van de wieken lag onder een schuine hoek gelagerd in de holte van een steen. Om de juiste schuinte in stand te houden (want door de wrijving en het enorme gewicht ontstond de neiging tot uitslijten) werden tussen het stenen bed en de balken waarop dit rustte, houten wiggen gedreven. Door deze correctie werd het bed "opgewonden". (*Dank U wel, molenaar Toon van As uit Horst. M.H.*).

Een enkel karwei kon in één dag worden geklaard, meestal had men echter twee, drie of nog meer dagen nodig.

Graanvlucht.

Grote schade leden de molenaars vaak in tijden van oorlogsdreiging, of wanneer vreemd *cryghsvolk* op doortocht voor korte of langere tijd in onze streken verblijf hield. Je zou het bijna met een sprinkhanenplaag kunnen vergelijken. De boeren, die het onheil voelden naderen, konden in het ergste geval met zoveel mogelijk have en goed, een goed heenkomen zoeken in de "schansen". In de gemeente Nederweert bevonden zich dergelijke verdedigbare schuilplaatsen op Kreyel, Roeven, in het Uliker, de Horik en Leveroy. Het is voorgekomen, dat de mensen uit het dorp zelf zich in dergelijke noodsituaties verschansten in het kerkgebouw. Om grotere zekerheid te hebben, dat hun kostbaarste bezit, het graan, niet geroofd of verbrand zou worden, brachten veel boeren tijdig hun koren naar Weert. Deze door dikke muren en brede grachten omgeven stad bood natuurlijk grotere veiligheid. Anderen vonden door eigen vindingrijkheid ook elders geheime bergplaatsen.

Maar intussen was ook de molenaar ernstig gedupeerd. Zijn molen kon wel weken lang stilstaan bij gebrek aan klanten, terwijl hij toch op tijd zijn pacht moest betalen aan de landheer. In het jaar 1700 is er onder de dreiging van de Spaanse successieoorlog, in Nederweert sprake van het verschijnsel "graanvlucht". Mathies van der Grinten te Roeven en Peter Cleophas van Rosveld, *molders tot Nederweerd*, verzochten toen via de magistraat aan de landheer om vermindering van pacht, want - aldus hun verzoekschrift - Engelse en Hannoverse troepen hadden *op den landen oft ackervelden soo alhier als onder Weerd* gestaen, waardoor vele boenders koren en haver waren bedorven. Bovendien *syn by desen conjuncture van oorlogh veel graenen gevlucht* geworden naer de *by liggende steeden ende andere platsen* door den angst *ende groote bedughtinge onder den inwoonders alhier*, om al hun graan te verliezen door het fourageren van het krijgsvolk. De gemeentelijke overheid steunde het rekwist van de beide pachters en hechtte daaraan *den Schepen ampts Zegel in groen was uytgedruckt, overdeckt met eene witte papieren Sterre. 26 maay 1700.*

Molenmakers, molenaars, boeren; het ging hen allen niet steeds voor de wind!

Mathieu Hermans.

(nadruk verboden).